

Alma Mater Leopoliensis

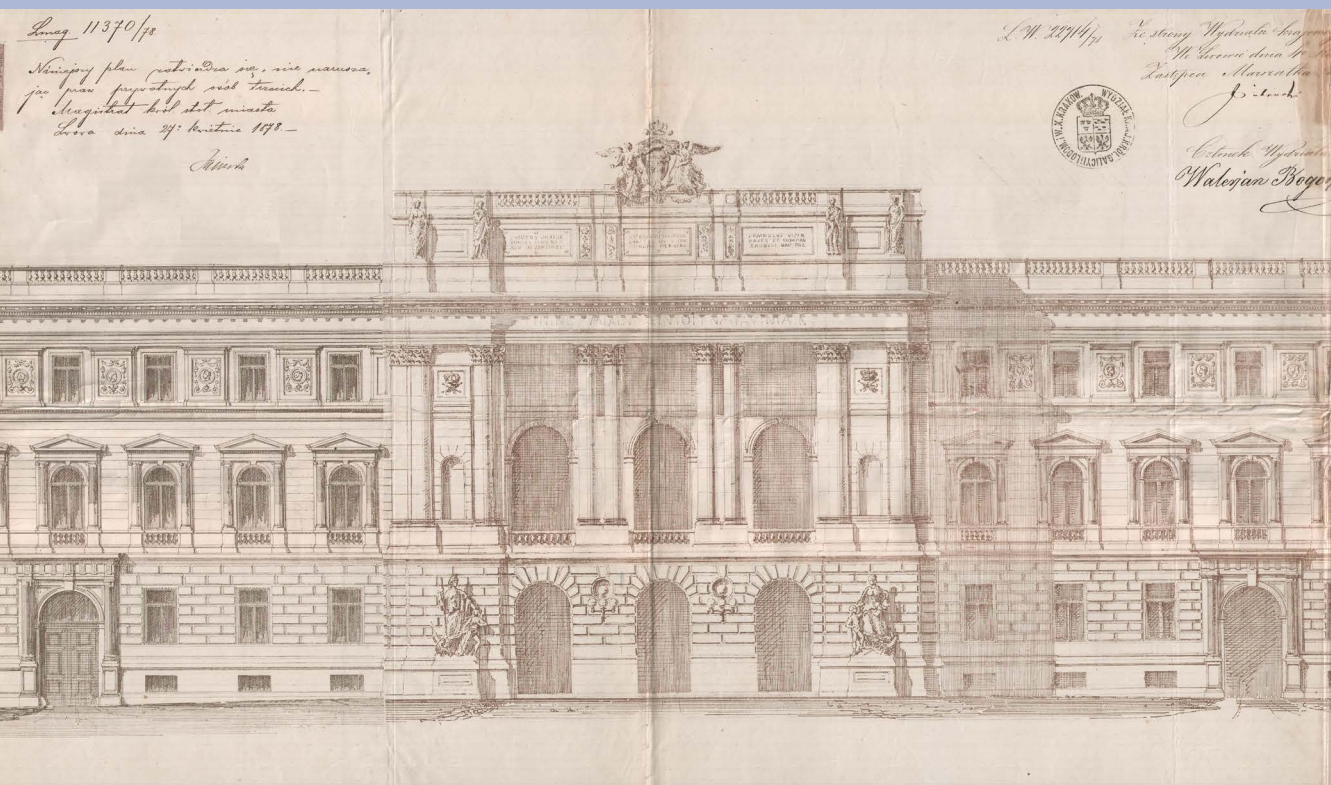
Dzieje humanistyki lwowskiej 1661–1946

(z dwoma interaktywnymi inwentarzami)

Filozofia • teologia • muzykologia • historia sztuki

TOM 3

Pod redakcją Anny Dąbrowskiej i Heleny Sojki-Masztalerz

Wrocław 2025

Uniwersytet
Wrocławski

Alma Mater Leopoliensis
Dzieje humanistyki lwowskiej
1661–1946

(z dwoma interaktywnymi inwentarzami)

Tom 3

Filozofia, teologia, muzykologia, historia sztuki

Dostęp online:
<https://bibliotekacyfrowa.pl/publication/158886>
<https://repozytorium.uni.wroc.pl/publication/151544>
<https://doi.org/10.34616/151544>

**Alma Mater Leopoliensis
Dzieje humanistyki lwowskiej
1661–1946**

(z dwoma interaktywnymi inwentarzami)

Tom 3

Filozofia, teologia, muzykologia, historia sztuki

Pod redakcją

Anny Dąbrowskiej i Heleny Sojki-Masztalerz

Wrocław 2025

Recenzenci: *ks. prof. dr hab. Mieczysław Kogut, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu*
prof. dr hab. Maciej Matwijów, Uniwersytet Wrocławski
dr hab. Leon Miodoński, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego
prof. dr hab. Ryszard Wieczorek, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

**NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI**

Publikacja finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” – moduł „Dziedzictwo narodowe” w latach 2018–2025, nr 0170/NPRH6/H11/85/2018.

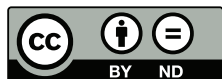
Kierownik projektu: *prof. dr hab. Anna Dąbrowska*

Na okładce: Gmach dawnego Sejmu Krajowego we Lwowie. Od 1919 r. gmach główny Uniwersytetu Jana Kazimierza. DALO, Zespół 2: Magistrat Stołecznego Królewskiego Miasta Lwowa, opis 3, sprawa 1, karta 15

Redakcja wydawnicza: *Małgorzata Grochocka*

© Copyright by Uniwersytet Wrocławski

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa - Bez Utworów Zależnych 4.0 (CC BY-ND 4.0), <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/deed.pl>

Projekt i wykonanie okładki: *Karolina Drozd*

Opracowanie techniczne inwentarzy: *Marcin Szala*

Opracowanie indeksów: *Aleksandra Kumasza, Marcin Szala*

Skład i opracowanie techniczne: *Aleksandra Kumasza, eBooki.com.pl*

Uniwersytet Wrocławski

Wydział Filologiczny

Instytut Filologii Polskiej

pl. Nankiera 15b

50-140 Wrocław

ISBN 978-83-956474-3-7 (całość)

ISBN 978-83-956474-6-8 (t. 3)

Spis treści

Wstęp	9
Anna Brożek	
Filozofia na Uniwersytecie Lwowskim do 1939 r.	21
Marek Miławicki	
Teologia na Uniwersytecie Lwowskim w latach 1661–1939	105
Maciej Gołąb	
Muzykologia na Uniwersytecie Lwowskim w latach 1912–1939	177
Rafał Eysymontt, Roksolana Holovata	
Historia sztuki na Uniwersytecie Lwowskim	197
Aneksy	
Aneks 1. Zawartość inwentarzy. Zasady transliteracji i transkrypcji. Pisownia obcych nazw własnych. Odmiana nazwisk i imion obcych.....	249
Aneks 2. Inwentarz DALO 2024	
Aneks 3. Inwentarz ALNIUF 2024	
Indeks osobowy	265

Wstęp

Przedmiotem tomu trzeciego monografii *Alma Mater Leopoliensis. Dzieje humanistyki lwowskiej 1661–1946 (z dwoma interaktywnymi linkami)* jest humanistyka rozumiana jako grupa nauk, w skład której wchodzi takie dyscypliny humanistyczne, jak historia sztuki, filozofia i teologia, posługująca się metodami filozoficznymi, oraz m.in. muzykologia, czyli nauki związane z kulturą i sztuką, w anglosaskim kręgu kulturowym określane mianem *arts*.

Artykuły na temat filozofii, teologii, muzykologii i historii sztuki zostały zestawione razem, ponieważ naszym zdaniem łączą je pewne elementy. Zanim jednak wskażemy te powiązania, przedstawimy stan badań i podstawową literaturę przedmiotu danej dyscypliny.

Na początku musimy zaznaczyć, że zarówno stan badań, jak i literatura przedmiotu każdej z tych dyscyplin są nader zróżnicowane. Bardzo dobrze opracowana jest lwowska filozofia, zwłaszcza działalność lwowsko-warszawskiej szkoły filozoficznej oraz biografia jej założyciela – Kazimierza Twardowskiego. Duża w tym zasługa takich badaczy jak Jan Woleński (Uniwersytet Jagielloński), Jacek Jadacki (Uniwersytet Warszawski), Ryszard Jadcza (Uniwersytet Mikołaja Kopernika), Anna Brożek, a instytucjonalnie – Centrum Badań nad Tradycją Szkoły Lwowsko-Warszawskiej, które znajduje się przy Wydziale Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego i kierowane jest przez A. Brożek. Do licznych prac poświęconych lwowskiej filozofii i jej przedstawicielom należą monografie autorskie m.in. J. Woleńskiego *Szkoła Lwowsko-Warszawska w polemikach* (Warszawa 1997), J. Jadackiego *From the Viewpoint of the Lvov-Warsaw School* (Amsterdam–New York 2003), A. Brożek *Kazimierz Twardowski we Lwowie. O wielkim myślicielu, nauczycielu i obywatelu* (Bydgoszcz 2015) oraz *Analiza i konstrukcja. O metodach badania pojęć w Szkole Lwowsko-Warszawskiej* (Warszawa 2020), a także prace zbiorowe, np. *The Significance of the Lvov-Warsaw School in the European Culture* (red. A. Brożek, F. Stadler, J. Woleński, Wien 2017), *Antyirracjonalizm. Metody filozoficzne w Szkole Lwowsko-Warszawskiej* (red. A. Brożek, M. Będkowski, A. Chybińska, S. Ivanyk, D. Traczykowski, Warszawa 2020), *Intuition and Analysis. Roman Ingarden and the School of Kazimierz Twardowski* (red. A. Brożek,

J. Jadacki, Kraków 2022), *The Concept of Causality in the Lvov-Warsaw School. The Legacy of Jan Łukasiewicz* (red. J. Jadacki, E.M. Świderski, Leiden–Boston 2022).

Ze względów politycznych lata powojenne nie sprzyjały publikowaniu badań dotyczących dziejów nauk teologicznych w ogóle, nie tylko tych wykładanych przed rokiem 1939 na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego. Sytuacja uległa zmianie pod koniec lat 80. i na początku 90. XX w. Do dziś nie ma jednak wielu monografii autorskich czy prac zbiorowych na temat zarówno kilkunastowiecznej historii samego wydziału, jak i duchownych związanych z lwowską uczelnią. W latach 80. i 90. XX w. ukazały się artykuły m.in. ks. W. Urbana *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie i jego znaczenie dla nauki polskiej w okresie międzywojennym oraz jej organizacja w Polsce Ludowej* („*Studia Lubaczoviensia*” 1983, 1, s. 20–62), ks. A. Młotka *Teologia moralna na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie* („*Studia Theologica Varsoviensia*” 1991, 29 (1), s. 120–134) czy książka autorstwa ks. J. Wołczańskiego *Ksiądz Szczepan Szydelski (1872–1967). Polityk i działacz społeczny* (Kraków 1992). W późniejszym okresie zaczęło pojawiać się znacznie więcej opracowań. Jednak tylko monografia ks. J. Wołczańskiego *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1939* (Kraków 2002) stanowi rozprawę źródłową opartą na bogatym materiale archiwalnym. Ten sam autor napisał rozdział *Wydział Teologiczny* (w: *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red., wstęp i zakończenie A. Redzik, Kraków 2015, s. 291–383). Monografii doczekali się m.in. rektor Uniwersytetu Lwowskiego, późniejszy święty Kościoła katolickiego – ks. Józef Bilczewski: *Abp Józef Bilczewski. Pasterz Kościoła Lwowskiego* autorstwa ks. J. Machniaka (Kraków 2001) oraz ks. M. Tarnawski (T. Krzyżowski, *Ksiądz profesor Mieczysław Tarnawski (1886–1928). Historyk, wychowawca, patriota*, Lwów–Kraków 2012). Inne publikacje, które nawiązują do lwowskich tradycji, to: artykuł autorstwa M. Pawłowiczowej *Ksiądz Władysław Komornicki i ksiądz Stanisław Frankl. Dwaj profesorowie lwowscy, o których należy pamiętać* (w: *Niezwykła więź Kresów Wschodnich i Zachodnich. Wpływ lwowian na rozwój nauki i kultury na Górnym Śląsku po 1945 roku* (red. K. Heska-Kwaśniewicz, A. Ratuszna, E. Żurawska, Katowice 2012, s. 22–33) oraz praca A. Siwek, J.C. Kałużnego *Działalność naukowa ks. Władysława Żyły na uniwersytecie we Lwowie. Zarys zagadnienia* (w: *Starożytność chrześcijańska. Materiały zebrane*, t. 4, red. J.C. Kałużny, Kraków 2016, s. 151–161).

Znacznie skromniej przedstawia się stan badań z zakresu dziejów lwowskiej muzykologii i historii sztuki. Muzykologii poświęcono cztery rozprawy doktorskie (zob. artykuł M. Gołąba w niniejszym tomie), z których trzy ukazały się drukiem – jedna po ukraińsku i dwie po polsku. Są to: autorstwa U. Hrab *Музикологія як університетська дисципліна: львівська музикологічна школа Адольфа Хибінського (1912–1941)* (Львів 2009) oraz M. Piekarczyka *Przerwany kontrapunkt. Adolf Chybiński i początki polskiej*

muzykologii we Lwowie 1912–1944 (Warszawa 2017). W obydwu pracach autorzy na podstawie literatury przedmiotu i zgromadzonych materiałów archiwalnych pokazują działalność Adolfa Chybińskiego – twórcy lwowskiej muzykologii na tle muzycznego życia ówczesnego Lwowa. Z kolei M. Sieradz w pracy *Kwartalnik Muzyczny (1928–1950) a początki muzykologii polskiej* (Warszawa 2015) ukazuje środowisko lwowskich muzykologów przez pryzmat historii „Kwartalnika Muzycznego”, w mniejszym stopniu – jego pierwszego redaktora naczelnego A. Chybińskiego. Opracowaniem o szerszym zakresie chronologicznym jest monografia M. Gołęba *Józef Michał Chomiński. Biografia i rekonstrukcja metodologii* (Wrocław 2008) o teoretyku muzyki Józefie M. Chomińskim, lwowskim studencie Adolfa Chybińskiego. B. Muszkalska napisała dwa artykuły o współpracownikach mistrza Chybińskiego: *Postać Marii Szczepańskiej w świetle materiałów archiwalnych* (w: *Muzykologia we Wrocławiu. Ludzie – historia – perspektywy*, red. M. Gołąb, Wrocław 2005, s. 131–139) i *Bronisława Wójcik-Keuprulan – niepokorna uczennica Profesora* („Muzyka” 2012, (57) 4, s. 47–70). Zainteresowanie badaczy wzbudziło także ukraińscy uczniowie Chybińskiego. Tym tematem zajęli się wspomniani już autorzy: U. Hrab napisała artykuł *Ukraińscy uczniowie Adolfa Chybińskiego* („Musica Galiciana” 2010, 12, s. 129–139), a M. Piekarczyk – *Działalność polskich i ukraińskich wychowanków lwowskiej szkoły muzykologicznej (do 1939 roku)* („Rozprawy z Dziejów Oświaty” 2010, 47, s. 73–108).

Skromnie przedstawia się stan badań nad dziejami historii sztuki (np. nauczaniem, metodologią, obszarami zainteresowań naukowych i podejmowanymi tematami badawczymi) na Uniwersytecie Lwowskim. Do tej pory nie mamy pracy z zakresu lwowskiej historii sztuki, która obejmowałaby okres od początku nauczania tego przedmiotu, czyli od 1893 do 1941 r. (tj. do zamknięcia uczelni przez władze niemieckie), i w dużym stopniu opierała się na materiałach archiwalnych. Dotychczasowe opracowania to m.in. K. Piwockiego *Lwowskie środowisko historyków sztuki* („Folia Historiae Artium” 1967, 4, s. 117–124) i A. Małkiewicz *„Szkoła krakowska” i „Szkoła lwowska” polskiej historii sztuki* („Folia Historiae Artium. Seria Nowa” 2001, 7, s. 83–106). Nie ma też zbyt wielu prac poświęconych lwowskim historykom sztuki. Warta odnotowania jest publikacja *Karolina Lanckorońska w służbie nauki i Polski / Karolina Lanckorońska nel servizio della scienza e della Polonia* (red. W. Biliński, tłum. F. Groggia, Rzym / Roma 2022), która jednak w niewielkim stopniu przybliża nam lwowski okres działalności Lanckorońskiej oraz sylwetkę nauczycielki i pierwszej kobiety docenta historii sztuki. Zainteresowanie badaczy wzbudzał historyk sztuki i późniejszy dyrektor Ossolineum Mieczysław Gębarowicz. Powstała m.in. obszerna monografia M. Matwijowa poświęcona temu historykowi *Mieczysław Gębarowicz (1893–1984). Uczony i opiekun narodowych dóbr kultury* (Warszawa 2013), a także artykuł T. Żukowskiego *Mieczysław Gębarowicz*

(1893–1984) („Rocznik Historii Sztuki” 2011, 36, s. 58–68). Pozostałym badaczom poświęcono jedynie artykuły. M. Bryl jest autorem opracowania *Jan Bołoz Antoniewicz (1858–1922)* („Rocznik Historii Sztuki” 2011, 36, s. 7–20), J. Wrabec natomiast tekstu *Zbigniew Hornung (1903–1981)* („Roczniki Sztuki Śląskiej” 2011, 36, s. 113–125), a Mieczysław Zlat – *Władysław Podlacha* („Roczniki Historii Sztuki” 2012, 37, s. 21–37). Księdzu Władysławowi Żyle (pracującemu w Katedrze Historii Sztuki Kościelnej na Wydziale Teologicznym) poświęcono przywołaną już rozprawę. Nie ma żadnej monografii dotyczącej Władysława Podlacha – ucznia historyka Jana Bołoz Antoniewicza i filozofa Kazimierza Twardowskiego – którego polihistor Leon Chwistek uważał za jednego z nielicznych prawdziwych krytyków sztuki. Brakuje poważnych monografii biograficznych m.in. Zbigniewa Hornunga, któremu najbliższa była zwłaszcza kresowa rzeźba i który interpretował sztukę polską w odniesieniu do sztuki europejskiej.

Kompedium wiedzy stanowią encyklopedie i słowniki, m.in. *Polski słownik biograficzny* (oraz jego wydanie internetowe) i *Słownik biograficzny profesorów uniwersytetów Drugiej Rzeczypospolitej. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie* (M. Przeniosło, M. Przeniosło, Kielce 2022), *Słownik filozofów polskich* (red. B. Andrzejewski, R. Kozłowski, Poznań 2006), *Słownik polskich teologów katolickich* (t. 1–4, red. H. Wyczawski, Warszawa 1981–1983), *Encyklopedia Muzyczna PWM* (t. 1–12, red. E. Dziębowska, Kraków 1979–2012). Szczegółowa bibliografia prac dotyczących m.in. historii filozofii, teologii, muzykologii i historii sztuki znajduje się na stronie www.kolekcjalwowska.uni.wroc.pl.

Mamy nadzieję, że niniejszy tom zainspiruje do dalszych badań nad historią lwowskiej uczelni, wielokulturowej i wielowyznaniowej społeczności akademickiej, a także swoistego *genius loci* samego Lwowa. Wierzymy, że w naszej monografii dzięki dostępowi do materiałów archiwalnych może uda się spojrzeć na pewne zagadnienia z nieco innej perspektywy, odkryć nowe fakty na temat lwowskiej historii filozofii, dyscyplin filozoficzno-teologicznych, muzykologii czy historii sztuki. Zależało nam, aby to specjaliści w swoich dziedzinach przez pryzmat indywidualnych karier lwowskich uczonych scharakteryzowali ich osiągnięcia i wskazali obszary zainteresowań naukowych, zaangażowanie w życie społeczne i polityczne, ocenili wkład lwowskich uczonych w rozwój danej dyscypliny, a także zwrócili uwagę na tematy jeszcze nieodkryte i te warte dalszej analizy.

Pierwszy artykuł autorstwa Anny Brożek dotyczy filozofii rozumianej jako grupa dyscyplin, które obejmują logikę, psychologię, metafizykę i ontologię, teorię poznania, etykę i estetykę, a także historię filozofii. Charakter filozoficzny miała także m.in. teologia moralna wykładana na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, dlatego też nauczanie filozofii rozpoczęło się w Kolegium Jezuickim i było kontynuowane przez cały okres istnienia Uniwersytetu Lwowskiego. Czas świetności filozofii we Lwowie

przypada na koniec XIX w., a jej złoty okres na lata 1918–1939. Dwudziestolecie międzywojenne miało duże znaczenie nie tylko dla filozofii lwowskiej, lecz także dla rozwoju filozofii jako dyscypliny. Na Uniwersytecie Lwowskim pracowali najwybitniejsi filozofowie XX wieku. Tu powstała i twórczo rozwijała swoje idee lwowsko-warszawska szkoła filozoficzna Kazimierza Twardowskiego – fenomen filozoficznej myśli na skalę światową. To wśród lwowskich uczonych narodziły się różne idee, m.in. wielowarstwowa koncepcja dzieła literackiego Romana Ingardena, teoria wielości rzeczywistości Leona Chwistka, idea logik wielowartościowych Jana Łukasiewicza czy zasady gramatyki kategoryjnej Kazimierza Ajdukiewicza. Różnorodność i wielość myśli filozoficznej podporządkowana była postulatом jasnego wypowiedzania się, należytego uzasadniania tez i prowadzenia rzetelnej dyskusji. Wszyscy uczniowie szkoły Twardowskiego musieli ich przestrzegać. Wychowankowie Twardowskiego zasilili po wojnie różne ośrodki naukowe w całej Polsce. W tym gronie znalazło się ponad trzydziestu późniejszych profesorów. Byli to nie tylko filozofowie, ale również psychologowie i filolodzy.

Drugi artykuł, którego autorem jest Marek Miławicki, poświęcony jest teologii. Teologia, ze względu na metody filozoficzne, którymi się posługuje, jest zaliczana do humanistyki. Nauki teologiczne były wykładane na Wydziale Teologicznym przez niemal trzy wieki, tzn. od początku istnienia Akademii Lwowskiej aż do jego zamknięcia we wrześniu 1939 r. W swojej pracy dużo miejsca Miławicki poświęcił omówieniu m.in. struktury wydziału i pełnionych przez duchownych funkcji na przestrzeni wieków. Zwrócił uwagę na udział poszczególnych profesorów i wykładowców w życiu naukowym, np. na uzyskanie stopni naukowych, obszary prowadzonych badań, publikacje. Podkreślił, że w historii Uniwersytetu Lwowskiego trzydziestu trzech rektorów wywodziło się z Wydziału Teologicznego. W różnych okresach byli to duchowni, m.in. Wacław Betański, Andrzej Zaissl, Jan Hoffmann, Onufry Krynicki, Klemens Sarnicki, Józef Bilczewski. Scharakteryzował aktywność lwowskich teologów, m.in. ich działalność w Polskim Towarzystwie Teologicznym, wydawanie „Przeglądu Teologicznego” (późniejsza nazwa „Collectanea Theologica”). Omówił znaczenie Wydziału Teologicznego w zdobywaniu solidnego wykształcenia i w przygotowaniu do pracy duszpasterskiej duchownych katolickich trzech obrządków.

Dwa kolejne artykuły tego tomu zawierają informacje na temat dziejów nauki związanej z szeroko pojętą sztuką. Maciej Gołąb omówił dzieje lwowskiej muzykologii, działalność wybitnego muzykologa i historyka muzyki Adolfa Chybińskiego, a także jego wkład w powstanie lwowskiej szkoły muzykologicznej. Muzykologię i historię sztuki na Uniwersytecie Lwowskim łączyła postać wybitnego historyka sztuki Jana Bożo Antoniczaka, który pierwszy wpadł na pomysł utworzenia na lwowskiej uczelni katedry muzykologii. Temu historykowi, jak i innym historykom sztuki, m.in. Władysławowi

Podlasze, Mieczysławowi Gębarowiczowi, Karolinie Lanckorońskiej, poświęcony jest artykuł czwarty napisany przez Rafała Eysymontta i Roksolanę Holovată. Szczegółowo przedstawili w nim dzieje historii sztuki jako kierunku uniwersyteckiego. Scharakteryzowali działania podejmowane przez lwowskich historyków sztuki w szerszym kontekście i opisali ich działalność konserwatorską na tle życia artystycznego Lwowa XIX w.

Tom jest opracowaniem zbiorowym, wspólnym dziełem badaczy różnych dziedzin nauki pochodzących z czterech ośrodków naukowych w Polsce: Warszawy, Krakowa, Wrocławia i Lwowa. Jesteśmy wdzięczne Roksolanie Holovatej z Centrum Historii Miejskiej we Lwowie, że zgodziła się – mimo trudnej sytuacji w czasie pandemii i toczącej się w jej kraju wojny – współpracować z nami, a także wykonać fotografie budynków pracowników lwowskiej uczelni i grobów tych uczonych, którzy na zawsze pozostali we Lwowie (por. www.kolekcjalwowska.uni.wroc.pl)

Wspólnie z autorami artykułów podjęliśmy decyzję o wyborze kryterium chronologicznego jako zapewniającego wewnętrzną spójność monografii. Zależało nam na ujednoliceniu narracji, chociaż brałyśmy pod uwagę preferencje autorów, ich stosunek do analizowanych zagadnień, specyfikę opisywanej epoki, znaczenie nauk humanistycznych i wkład lwowskiej kadry naukowo-dydaktycznej w rozwój nauki. Wiele uwagi poświęcono zwłaszcza okresowi od końca XIX do pierwszej połowy wieku XX, kiedy Uniwersytet Lwowski stał się m.in. jednym z najważniejszych ośrodków badań filozoficznych w tej części Europy, istotną placówką edukacyjną i badawczą w naukach filozoficzno-teologicznych, miejscem, w którym rozpoczęła się lwowska muzykologia, uniwersyteckie nauczanie historii sztuki i prowadzenie badań z zakresu sztuki. Mniej miejsca poświęcono dwóm skrajnym etapom: pierwszemu – początkom nauk filozoficznych i teologicznych do lat 80. XIX w. oraz okresowi sowietyzacji i ukrainizacji uczelni od 1939 r. do exodusu polskich uczonych w 1946 r.

Przy omawianiu poszczególnych etapów w dziejach nauk humanistycznych oraz sylwetek uczonych autorzy byli proszeni o ograniczenie się do faktów biograficznych, przede wszystkim tych związanych z Uniwersytetem Lwowskim, kosztem opisywania szerokiego tła historyczno-politycznego. Chciałyśmy, aby traktowali zdigitalizowane w ramach projektu bogate zasoby archiwalne jako bazę źródłową swoich opracowań, odwoływali się do teczek osobowych i powoływali na konkretne dokumenty w nich zawarte, a po inne materiały sięgali w ograniczonym zakresie. Takie podejście daje czytelnikowi niepowtarzalną możliwość nie tylko zapoznania się z opracowaniem danego zagadnienia, ale stwarza wyjątkową okazję kontaktu z samym źródłem – wiarygodnym dokumentem, do którego odnosi się badacz.

Monografia jest ograniczona cezurami: wydaniem przez króla Jana II Kazimierza Wazę dyplomu przekształcającego Kolegium jezuickie we Lwowie w uniwersytet oraz

rokiem 1946, kiedy większość polskiej kadry naukowej, nie godząc się na nowy porządek polityczny, opuściła Lwów.

Redakcja wykazała się dużą determinacją przy pozyskaniu materiału ilustracyjnego do całej monografii. Stanowią go głównie zdigitalizowane materiały archiwalne, m.in. fotografie legitymacyjne, świadectwa, dyplomy, różnorakie pisma kierowane do władz państwowych i uczelnianych, telegramy, pieczęcie itp. Artykuły problemowe wzbogacono o współczesne zdjęcia wybranych budynków uniwersyteckich i domów, w których mieszkali przedstawiciele lwowskiej nauki przywołani w monografii oraz zdjęcia wybranych nagrobków uczonych spoczywających na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie. Każda z tych lokalizacji jest potwierdzona w kartach ewidencyjnych znajdujących się w teczkach osobowych (w przypadku adresu) albo w księgach cmentarnych (oryginały ksiąg znajdują się w Państwowym Archiwum Obwodu Lwowskiego).

Liczymy na to, że trzytomowa monografia w formie e-booka, dzięki edytorsko atrakcyjnemu oraz źródłowo innowacyjnemu opracowaniu, będzie użyteczna naukowo. Poszerzy i uzupełni dotychczasową wiedzę o nowe informacje (m.in. nieznane lub mało znane postaci i fakty), a także przyczyni się do popularyzacji wiedzy o lwowskiej uczelni zarówno w kraju, jak i za granicą. Wierzimy, że zastosowane w naszej monografii interaktywne linki z bezpośrednim dostępem do źródeł cyfrowych dotychczas niepublikowanych na taką skalę, umożliwią użytkownikom łatwe dotarcie do dokumentów archiwalnych.

Oprócz linków podanych w poszczególnych artykułach problemowych (za pomocą których można sięgnąć do danej teczki osobowej lub konkretnego dokumentu) po tomie trzecim monografii zamieszczono w formie dwóch aneksów całościowe interaktywne inwentarze jednostek archiwalnych przechowywanych w dwóch lwowskich archiwach. Pierwszy z nich to Inwentarz opisu 5: *Sprawy personalne grona profesorskiego i urzędników* stanowiący część Zespołu 26: Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, który znajduje się w Państwowym Archiwum Obwodu Lwowskiego (ukr. Державний архів Львівської області – DALO), z kolei drugi to Inwentarz opisu 1: *Sprawy osobowe pracowników* jako część Zespołu P-119: Lwowski Państwowy Uniwersytet im. Iwana Franki, który znajduje się w Archiwum Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki (ukr. Львівський національний університет імені Івана Франка – ALNUIF).

Poza opisanymi powyżej dwoma sposobami dotarcia do zdigitalizowanych materiałów źródłowych, tzn. 1) posłużeniem się linkiem, który znajduje się w przypisie dolnym w artykule problemowym i odnosi się do całej teczki osobowej lub konkretnego dokumentu; 2) wykorzystaniem interaktywnych inwentarzy zamieszczonych po tomie trzecim i linku znajdującego się przy danym nazwisku – dostęp do inwentarzy można także uzyskać przez stronę: <https://archiw.uwr.edu.pl/> – Archiwum cyfrowe Uniwersytetu Wrocławskiego.

Korzystając z Archiwum cyfrowego UW, użytkownik nie tylko ma dostęp do dokumentów archiwalnych, ale także do ich archiwalnego opracowania w systemie AToM (Access to Memory). Dzięki sporządzonym tagom może segregować wybrane treści.

W trakcie pracy nad monografią i inwentarzami pojawiły się różne problemy związane z zapisem nazwisk i imion. Autorzy artykułów problemowych, archiwiści, bibliotekarze i informatycy musieli wspólnie wypracować sposób zapisu poszczególnych jednostek archiwalnych, aby ostateczny opis tworzył spójną całość, a czytelnik nie otrzymał np. tego samego nazwiska (które jest najważniejszym elementem identyfikującym daną osobę) w kilku wersjach – innej w monografii, a innej w inwentarzach, tym bardziej że nazwa jednostki archiwalnej jest jednocześnie imieniem i nazwiskiem konkretnej osoby. Rozbieżności w zapisie sygnalizujemy m.in. podaniem przy pierwszym przywołaniu nazwiska informacji w nawiasie, np. *Ludwik Bazyłow* (w DALO jako *Ludwik Bazyłow*), *Karol Piechórski* (w DALO jako *Karol Piechorski*), *Mohammed Sadyk Bej Agabekzadeh* (w DALO jako *Sadyk Bej*), *Camille Souyris* (w DALO jako *Kamil Souyris*). Ta nawiasowa informacja odnosi się zarówno do opisu jednostki archiwalnej, czyli okładki, jak i zawartości samej teczki osobowej, znajdującej się w DALO. Szczegółowo omawiamy tę kwestię w aneksie zamieszczonym po tomie trzecim.

Zgodnie z opisem archiwalnym figurującym na okładce teczki osobowej i zasadami stosowanymi przez archiwistów przy opracowywaniu dokumentów przyjęliśmy, że nie używamy nazwisk żeńskich zakończonych na *-owa*, *-ówna* zwyczajowo utworzonych od nazwiska męża lub ojca za pomocą tych przyrostków. Ponieważ jednak takie formy nazwisk funkcjonują w obiegu naukowym, więc przy pierwszym przywołaniu nazwiska podajemy tę formę w nawiasie, np. *Maria Kokoszyńska-Lutman* (*Kokoszyńska-Lutmanowa*), *Łucja Charewicz* (*Charewiczowa*), *Janina Orosz* (*Oroszówna*). Niektóre nazwiska pojawiające się w inwentarzach występują także m.in. w Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym (NUKAT), w Międzynarodowym Standardowym Identyfikatorze Nazwy (ISNI) czy w międzynarodowej kartotece Virtual International Authority File (VIAF). W monografii przy każdym nazwisku dodajemy daty życia, a w inwentarzach jeszcze inne informacje pozwalające zidentyfikować daną osobę.

W przypadku zapisu imion obcego pochodzenia typu: *Marja*, *Zofja*, *Maksymiljan*, *Jakób*, *Dyonizy*, *Marjan* odnoszących się do Polaków zastosowaliśmy współczesną ortografię zgodnie z reformą ortograficzną z 1936 r., która wprowadziła taki zapis, jaki mamy obecnie: *Maria*, *Zofia*, *Maksymilian*, *Jakub*, *Dionizy*, *Marian*. Wpływ tej reformy widać w niektórych dokumentach archiwalnych. Przed tą datą i po niej występują dwa różne zapisy.

Rozstrzygnięcia wymagał także problem zapisu nazwisk i imion obcych. Inwentarze poprzedzone są aneksem zawierającym szczegółowe zasady transliteracji,

transkrypcji, odmiany nazwisk oraz imion zapisanych alfabetem cyrylickim. W przypadku nazwisk historycznych (głównie tych od XVII do końca XIX w.) znanych w wersji polskiej wykorzystujemy polską wersję ich zapisu (zob. Inwentarz DALO 2024). W przypadku ukraińskich oraz rosyjskich nazwisk występujących w inwentarzu sporządzonym już po ukraińsku w Archiwum Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki (zob. Inwentarz ALNUIF 2024) spolszczono tylko zakończenia nazwisk. Przy pierwszym wystąpieniu nazwiska obcego podajemy także jego pisownię oryginalną, np. *Henryk Zeissberg* (niem. *Heinrich Ritter von Zeissberg*), *Izydor Szaranewycz* (ukr. *Ісидор Шараневич*).

Pojawiła się także potrzeba rozstrzygnięcia niektórych problemów terminologicznych. Z autorami poczyniono pewne ustalenia. W monografii używamy przede wszystkim etnonimu *Ukrainiec* i przymiotnika *ukraiński*, zachowując etnonim *Rusin* i przymiotnik *ruski* (*rusiński*) jedynie w cytatach oraz przywoływanych oficjalnych dokumentach państwowych pochodzących z lat 30. XX w. W przypadku tych najwcześniejszych dziejów Uniwersytetu Lwowskiego sporadycznie używamy podwójnego zapisu *Rusin* (*Ukrainiec*), *ruski* (*ukraiński*), wskazując jednoznacznie poprzez kontekst, że chodzi o Ukraińców.

Używamy nazwy Uniwersytet Lwowski w odniesieniu do całego omawianego okresu – od początku powstania uczelni aż do czasów współczesnych, traktując ją jako swoisty hiperonim. Autorzy starali się posługiwać nazwami odpowiednimi dla danej epoki, m.in. Akademia Lwowska (1661–1773), Uniwersytet Józefiński (1784–1805), Liceum Lwowskie (1805–1817), Cesarsko-Królewski Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I (1817–1918), Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie (1919–1939), od 1939 r. Lwowski Państwowy Uniwersytet im. Iwana Franki, Podziemny Uniwersytet Jana Kazimierza (1941–1944), a od 1991 r. Lwowski Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki.

W całej monografii cytaty i tytuły pozycji bibliograficznych zostały podane w formie uwspółcześnionej, z wyjątkiem dawnych form fleksyjnych, które zachowano. Nazwy jednostek organizacyjnych uczelni: zakładów, seminariów i katedr zostały zapisane dużymi literami.

Do pomocniczych sił naukowych na Uniwersytecie Jana Kazimierza należał m.in. asystent, którego określano – jak wynika z wniosków o zatrudnienie na uczelni – mianem „asystenta starszego” i „asystenta młodszego”. Ten szyk wyrazów został w monografii zachowany, ponieważ przymiotniki te miały cechę kategoryzującą.

Nie stosujemy nazwy ukraińskiej *fond*, zamiast niej używamy polskiego odpowiednika – zespół. Posługujemy się wymiennie nazwami *teczka osobowa*, *teczka personalna* i *sprawa* na określenie podstawowej jednostki archiwalnej.

Monografia – mimo znacznych rozmiarów – nie wyczerpuje tematu, jakim są dzieje lwowskiej humanistyki oraz działalność naukowo-dydaktyczna, organizacyjna i społeczna wykładowców lwowskiej *Alma Mater*. Celem tego tomu jest pokazanie dziejów części lwowskiej humanistyki, jej znaczenia i miejsca w strukturze Uniwersytetu Lwowskiego głównie przez pryzmat indywidualnych osiągnięć m.in. filozofów, teologów, muzykologów i historyków sztuki, a przede wszystkim zwrócenie uwagi, jak niewyczerpanym źródłem wiedzy są archiwalia.

Na gruncie polskim tego typu publikacja jest przedsięwzięciem prekursorskim, więc jako zespół autorów, archiwistów i informatyków nie mieliśmy możliwości korzystania z doświadczeń innych. Redakcja bierze na siebie pełną odpowiedzialność za niedociągnięcia. Zdajemy sobie sprawę, że w przypadku tak wielkiego projektu zawsze można: napisać więcej, podać pełniejszą listę nazwisk czy pozycji bibliograficznych, skomentować głębiej i pokazać szersze tło zjawiska. Mamy nadzieję, że ta monografia ożywi dyskusję wśród badaczy i wytyczy nowe szlaki opracowania fascynujących dziejów lwowskiej uczelni.

Monografia powstała w ramach konkursu ogłoszonego przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki – Dziedzictwo narodowe I/2017 (0170/NPRH6/H11/85/2018), zrealizowanego przez Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego.

Redaktorki składają gorące podziękowania wszystkim, którzy przyczynili się do powstania tego dzieła, w sposób szczególnie lwowskim archiwistom Państwowego Archiwum Obwodu Lwowskiego oraz Archiwum Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki, bez których poświęcenia i determinacji w czasie pandemii i toczącej się pełnoskalowej wojny w Ukrainie nie doszłoby do zakończenia projektu.

Dziękujemy także pracownikom Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Pracowni Reprografii i Digitalizacji Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu.

Dziękujemy również naukowcom, których badania i powstałe w ich wyniku artykuły złożyły się na monografię. Mamy nadzieję, że udział w projekcie został przez nich uznany za wspaniałą przygodę intelektualną – mieli dostęp do dokumentów, których część badaczy przedtem nie znała, mogli czerpać z nich informacje gdzie indziej niedostępne, przedzierać się przez nie zawsze czytelne pismo odręczne, rozkoszować się ciekawostkami z życia uczonych i innych pracowników Uniwersytetu Lwowskiego.

Chcemy podziękować również recenzentom za wnikliwe uwagi, które zadecydowały o ostatecznym kształcie niniejszej monografii.

Specjalne podziękowania należą się rektorom Uniwersytetu Wrocławskiego Markowi Bojarskiemu, Adamowi Jezierskiemu oraz Robertowi Olkiewiczowi, a także dziekanowi Wydziału Filologicznego Marcinowi Cieńskiemu za wspieranie naszej inicjatywy i działań na każdym etapie realizacji projektu.

Dziękujemy także Wołodymyrowi Melnykowi, rektorowi Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki.

Anna Dąbrowska
Helena Sojka-Masztalerz

Uważam, że opracowanie *Filozofia na Uniwersytecie Lwowskim do roku 1939* jest wzorową rozprawą akademicką spełniającą wszystkie warunki merytoryczne i formalne ujęcia syntetyzującego. W tym sensie stanowi ona ważny przyczynek do jeszcze lepszego zrozumienia fenomenu lwowskiej szkoły filozoficznej. [...] chciałbym zwrócić uwagę na trzy zalety ocenianego opracowania. Po pierwsze, mamy do czynienia z komplementarnym, wieloaspektowym rysem historyczno-filozoficznym i problemowym lwowskiej szkoły filozoficznej. Po drugie, wykorzystanie archiwaliów pozwoliło na to, że przyszły czytelnik będzie miał wgląd w niedostępny dotąd materiał źródłowy. Po trzecie, opracowanie przyczyni się do dalszego poszerzenia badań nad filozofią polską. Nie zdziwiłbym się wcale, gdyby Autor potraktował to opracowanie jako preludeum (zarys) szerszych i bardziej wnikliwych studiów zwieńczonych (miejmy nadzieję) obszerną monografią.

Z recenzji wydawniczej dr. hab. Leona Miodońskiego, Uniwersytet Wrocławski

Przedstawione do recenzji dzieło stanowi dobrze skondensowany materiał *sine ira et studio*, które chce przede wszystkim przedstawić w pozytywnej perspektywie okres kształtowania się polskiego dziedzictwa w zakresie uniwersalnej myśli teologicznej. Przybliża czytelnika do dokładniejszego zrozumienia ewangelizacyjnej misji Kościoła na wschodnich rubieżach dawnej Rzeczypospolitej i to na poziomie głoszenia Ewangelii w ramach kościelnego szkolnictwa. Autor czyni to poprzez przedstawienie historii Wydziału Teologicznego we Lwowie. Lektura pracy skłania mnie do stwierdzenia, że autor bazuje na adekwatnych źródłach i opracowaniach, które stanowiły istotną podstawę materiałową i interpretacyjną do poznania historii Wydziału Teologicznego. Przy tym można dostrzec wielką staranność w operowaniu źródłem, dbałość o dokumentację i swoisty instynkt badawczy. Na uwagę zasługuje komunikatywny język, dzięki któremu odbiór pracy będzie znacznie szerszy niż grono samych historyków.

Z recenzji wydawniczej ks. prof. dr. hab. Mieczysława Koguta, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

Recenzowany artykuł dotyczy działalności najważniejszego ośrodka muzykologicznego w międzywojennej Polsce – Zakładu Muzykologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza. Znaczenie tej problematyki wynika ze szczególnego miejsca, jakie lwowska placówka, od początku kierowana przez Adolfa Chybińskiego, zajmowała pośród trzech polskich instytutów tego typu (Kraków, Lwów, Poznań). Tekst jest bardzo interesująco skonceptualizowany i wnosi wiele nowych ustaleń do dotychczasowej wiedzy.

Z recenzji wydawniczej prof. dr. hab. Ryszarda Wieczorka, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Autor/autorzy oparli się na solidnie i sumiennie zebranych materiałach archiwalnych i bardzo szeroko uwzględnionej literaturze przedmiotu. Tutaj od razu należy zwrócić uwagę, że przedłożone do recenzji opracowanie jest bodaj pierwszym, które w tak szerokim zakresie uwzględnia materiały archiwalne Uniwersytetu Lwowskiego i inne, dotąd mało wykorzystane. To stanowi jego główną zaletę, oprócz oczywiście uporządkowania wiedzy na temat historii sztuki na UL. Uzupełnia ono więc w znakomitym stopniu naszą wiedzę o lwowskim środowisku naukowym do 1945.

Z recenzji wydawniczej prof. dr. hab. Macieja Matwijowa, Uniwersytet Wrocławski

ISBN 978-83-956474-3-7(całość)

ISBN 978-83-956474-6-8 (t.3)